

**FRANSA'NIN SURİYE MANDATER YÖNETİMİ
MÜFETTİŞLERİNDEN PIERRE BAZANTAY GÖZÜYLE
YAKINDOĞU'DA BİR MİLLİYETÇİ ÇATIŞMA ALANI:
İSKENDERUN SANCAĞI (1934-1939)***

*Haktan BİRSEL***

*Olca ÖZKAYA DUMAN****

ÖZET

Atatürk tarafından Misak-ı Milli hudutları içinde ifade edilen İskenderun Sancağı, Milli Mücadele döneminin olağan üstü ortamında başlangıçta Türkiye sınırları dışında kalmış olsa da hiçbir zaman Türkiye'nin ilgi alanından çıkmamış ve uygun siyasi konjonktürün oluşması beklenilmiştir. Beklenen ortam da 1934 yılından itibaren belirginlik kazanmaya başlamıştır. Fakat Fransa'nın 1936 yılından itibaren mandater yönetimi bırakma temayülü göstermesi ve bu topraklarda Sancak bölgesini içine alan bir Suriye ve daha güneyde bir Lübnan devleti oluşturma projesi kapsamında detayların ifade edilmesi ile beraber bizzat Atatürk tarafından şekillendirilen ve Sancak Türkleri ile koordineli yönlendirilen örnek seviyede bir dış politika uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Dolayısıyla 1936-1939 yılları arasında İskenderun Sancağında çok üst seviyelerde bir demografik/ politik güç mücadelesi sergilenmiştir. Bu mücadele, ayrıntılı olarak dönemin Fransız eğitim müfettişi Pierre Bazantay tarafından kaleme alınmış ve Sancak Türklerinin Atatürk Türkiye'si önderliğinde verdiği mücadele anlatılmıştır.

Hatay'ın bağımsızlık, Türkiye'ye iltihak ve kültür mücadelesinde son derece etkin bir role sahip olan basınına da değinen rapor, dönemin manda idaresinin bu yolla yürütülen ve geliştirilen mücadeleye karşı uyguladığı sansür ve engellemelere de dikkat çekerek dönemle ilgili bilgiler vermektedir. Bu anlamda olayların kimi bölümlerde olduğu gibi aktarıldığı dikkat çekici bir durumdur. Manda idaresi bünyesinde Fransa hükümetince bölgede Maarif müfettişi olarak atanan Bazantay'ın olaylara yaklaşımı ve faaliyetlerine de yer veren rapor, dönem olaylarına farklı bir açıdan yaklaşma hususunda önemlidir.

Anahtar Kelimeler: İskenderun, Sancak, Hatay, Arap Milliyetçiliği

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Dr. 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Dış Politika Merkezi, El-mek: haktanbirsels@gmail.com

*** Dr. Mustafa Kemal Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma Uygulama Merkezi, El-mek: oozkayaister@gmail.com

**FRANCE, SYRIA MANDATORY MANAGEMENT INSPECTORS
PIERRE BAZANTAY AND THE SANJAK OF ISKENDERUN
(1934-1939)**

ABSTRACT

Expressed by Ataturk in the Sanjak of Iskenderun within the boundaries of the National Pact, the National Struggle in the circumstances of an extraordinary era, though initially stayed in the territory of Turkey Turkey's interest in the Sandzak area in no time unhatched and the formation of appropriate political conjuncture was expected. Starting from 1934, began to emerge in the expected environment. But in France since 1936 and mandatory management to show the tendency of leaving this land in the area of Sandzak, a Syrian and a Lebanese state in the south, creating more detail the scope of the expression formed by Atatürk himself with the Turks, and in coordination with the starboard-level policy-driven sample application.

Between the years of 1936-1939 at the very top levels of Iskenderun Sandjak a demographic / political power struggle exhibited. This struggle, in detail, drawn up by the French education inspector Pierre Bazantay and starboard Turks under the leadership of Ataturk's Turkey is described in the struggle.

Independence of Hatay to Turkey joining the struggle and culture media, which has an extremely active role in addressing the report period, the buffalo and the administration carried out in this way developed by drawing attention to the fight against censorship and blockage provides information about the period. In this sense, some sections of events is remarkable as it is transferred. Mandate under the administration of the government of France was appointed as inspector of the Ministry of Education in the region, which included the activities of Bazantay'in approach and report the events of the period regarding the events from a different angle of approach is essential.

Key Words: Iskenderun, Sandzak, Hatay, Arab Nationalism

Giriş

Atatürk tarafından 1937 yılından sonra Hatay olarak isimlendirilen Sancak bölgesi, İskenderun, Antakya ve Kırıkhan olmak üzere üç kaza ve bu birimlere bağlı olan 15 nahiyeden meydana gelmiş, (Yorulmaz 2008: 238).¹ Hatay yine Atatürk tarafından açıklanan Misak-ı Milli hudutlarının içinde yer almış ve Türkiye'nin hiçbir zaman ilgisinin kesilmediği bölge olmuştur. 1920 yılı içinde Milletler Cemiyeti tarafından içinde Sancak bölgesi de olacak şekilde bütün Suriye, Fransa'nın manda yönetimi altına sokulmuştur (Sofuoğlu 2005: 2). 1921 yılında Milli Mücadelenin güneyinde Fransa'ya karşı elde edilen başarı sonrası Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmanın 7. maddesine Sancak bölgesinde Türkçenin resmi dil ve eğitim dili olacağı hükmünün konulmasıyla Türk kültürünün bu coğrafyada varlığını devan ettirebilmesi sağlanmıştır (Nur 2003: 472). Bu süreç 1930'lu yıllara kadar yapılan antlaşmalara bağlı kalarak

¹ Sancak üç kaza ve 15 nahiyeden teşkil edilmiştir. Bunlar; İskenderun (İskenderun, Arsuz), Antakya (Ordu, Kesep, Süveydiye, Bityas, Y. Kuseyri, A. Kuseyri, Harbiye, Karamurt), Kırıkhan (Kırıkhan, Reyhaniye, Hacılar, Beylan) dir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013*

yürütülebilmiş, fakat 1930'lu yılların başından itibaren uluslar arası konjonktür değişme trendine girmiş ve Sancağın siyasi durumunu da etkilemiştir.

Yeni bir dünya savaşının başlama emarelerinin belirmesi, Almanya'nın büyüyen gücünün Fransa için tehdiye dönüşmeye başlaması ve savaş hazırlıklarının bütün devletlere büyük bir yük getirmesi gibi sebepler sonucunda 1936 yılı ortalarına gelindiğinde Fransa tarafından Suriye manda yönetiminin bırakılması düşüncesi dillenmeye başlamıştır. Türkiye'nin dahil edilmediği Paris toplantılarında varılan taslak planlar kamuoyu ile paylaşıldığında ise, mandater toprakların Suriye ve Lübnan olarak iki bölüme ayrılacağı ve iki bağımsız devlet teşkil edileceği, Fransa'nın bu devletler üzerinde etkinliğini sürdüreceği yapılara sahip olacağı ve Sancağın Suriye'ye bağlı ve bu devletin bir parçası olacağı ortaya çıkmış ve planın Türkiye'nin garantörlüğünü tasfiye ederek Sancağın ortadan kaldırılacağı anlaşılmıştır. Bunun üzerine de Sancak Türkleri, Atatürk'ün önderliğinde Türk hükümetinin desteği ile 1939 yılına kadar sürecek olan mücadelesini başlatmıştır.

İskenderun Sancağı'nda üç yıla yakın bir süre boyunca Fransa'nın planı olan Sancağın Suriye'ye bağlanması projesine karşı verilen mücadelenin ve buna karşı Türk karşıtları tarafından öne sürülen ve kanıtlanmaya çalışılan hususların demografik, siyasi ve ideolojik dinamikleri vardır. Bu dinamiklerin ilk sırasındaki ve şüphesiz en önemlisi demografik olanıdır. Osmanlı yönetim anlayışında yer alan Osmanlı tebaası anlayışı nedeniyle kesin rakamlara ulaşılabilecek etnik, dil ve dini özelliklere göre bir nüfus sayımı yapılmaması, Türkiye'nin tezinin en önemli dayanağı olan Sancak bölgesinin çoğunluğunu Türkler oluşturmaktadır iddiasını zayıf halka haline getirmiş ve bu husus sürekli olarak Türk karşıtları tarafından kendi lehlerine olacak şekilde istismar edilmeye çalışılmıştır.

Genel olarak demografik yapı ile ilgili verilere bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmaktadır. 1936 yılında sancak sorunu ortaya çıktığında Fransız ve Suriye gazetelerine göre sancağın toplam nüfusu 220.000 dir. Aynı dönemde Tefvik Rüştü Aras'ın Dictionnaire Diplomatique isimli bir dergide yayımlanan makalesine göre Sancak nüfusu Fransız belgelerine dayanarak 219.000 olarak belirtilmiştir (Duran 2007: 100). Bunun haricinde Suriye'de önemli görevlerde bulunmuş bir Fransız generali olan M. Jakeu'nün bu konudaki incelemeleri de önemlidir. O da; "*Sancak'ta Türk dili hâkimdir. Arap dili yayılmıştır. ...Çocuklarını da Avrupa'ya ve çoğunlukla da Türkiye'ye göndermektedirler. Dini ve sosyal bütün konular hakkında bilgi sahibidirler. Dünya hayatıyla alakadar olup Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi gelişmeleriyle ilgilenirler, gazete ve dergilerini okurlar, kulüpler kurarlar, terbiye ve misafirperverlik geleneklerini sürdürürler*" şeklinde ifadeleriyle Sancağın Türk kültürü hâkimiyetinde olduğunu belirtmektedir (Yorulmaz 2008: 38). Bu duruma rağmen 1936 yılının ortalarından itibaren Fransız tezini destekleyen Sancağın Suriye'nin doğal bir parçası olduğu, Türkiye'nin bu bölgede hiçbir hakkı olmadığı ve Sancak'ta yaşayan Türk nüfusunun diğerlerinin yanında küçük bir topluluk olduğu iddialarına dayanarak taraflar arasında bir güç mücadelesi başlamıştır.

1936 yılı ile beraber İskenderun Sancağı'nın Türkiye'ye katılmasına kadar geçen sürede meydana gelen olaylar ve gelişmeler, 1930'lu yılların başından itibaren Suriye'de ve özellikle Sancak'ta Fransız kültürünün ve dilinin gelişmesi için görevlendirilen mandater yönetimin eğitim müfettişliği ve son dönemde Sancağın eğitim sorumluluğu görevini yapmış olan Pierre Bazantay tarafından raporlanmıştır (Yazganalp 1936: 12).² 1936 yılından itibaren artan oranda devam eden

² Dr. Pierre Bazantay, İskenderun Maarif Müfettişliği yapmıştır. 7 Teşrinivevvel 1899'da Fransa'nın Gonord kasabasında doğmuştur. Fransa üniversitesi fen lisanesini ve Paris üniversitesi doktoru unvanına sahiptir. 15 Nisan 1923'den 15 Temmuz 1925 tarihine kadar Beyrut'ta Saint Joseph üniversitesi, 1 Teşrinivevvel 1925'den 1 Temmuz 1928'e kadar Fransa'nın Anjor ziraat mektebi profesörlüklerinde(öğretmenlik), 1 Ağustos 1928'den bu güne kadar(1936) Antakya lisesi tedrisat müdürlüğünde ve İskenderun Sancağı maarif müfettişliğinde hizmet etmektedir. Nişanları: Suriye ve Kilikya madalyası, akademi nişanı derecesini sahiptir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Sancak bölgesindeki mücadelede yaşanan gelişmeleri açıklayan Bazantay raporunu; Türkiye, Fransa, Sancaktaki Türkler ile Türk karşıtlarının takip ettikleri yöntemler ve çabaları genel olarak kendi bakış açısı ve kimi zaman da Fransız manda idaresi perspektifi ekseninde hazırlamıştır. (Bazantay 1939: 3).³

Bu çerçevede çalışmada, raporda ifade edilen ayrıntıların dönemin diğer kimi basın ve literatür kaynakları içerisinde verilmesi ve Türklere karşı yürütülen faaliyetlerin bu çerçevede ortaya konulması hedeflenmiştir. Söz konusu rapor dönemin manda idaresinin ve Fransa'nın Sancak konusuna nasıl yaklaştığı ve gelişmelere karşı tutumlarını anlamak açısından farklı bir bakış açısı kazandırması gerekçesiyle önemlidir.

Suriye ile Türkiye arasında çatışma öncesi Sancak'taki yönetim organizasyonu ve politik durum

1936 yılında Suriye ve Türkiye arasında çatışmaya neden olacak sorunlar başlamadan önce İskenderun Sancağı, 470.000 hektarlık bir bölge olarak Fransız manda yönetimindeki Suriye cumhuriyetinin yönetim ve finansal açıdan otonom bir yapıya sahip olarak parçasını teşkil ediyordu. Suriye, cumhuriyet yapısı içinde olduğu sürece Sancak, devlet seçimlerine katılıyor ve meclise vekil gönderebiliyor ve Şam meclisinde koltuk sahibi olabiliyordu. Sancak'tan gelen bu vekillerden bazıları dönemsel olarak yönetim içinde milli ekonomi bakanı gibi önemli mevkilerde görev yapabiliyordu (Bazantay 1939: 3).

Sancak'ta da Manda yönetimini temsilen Fransız bir yüksek komiser görev yapmaktaydı. Bu yüksek komiser tarafından oluşturulan büroya bağlı olarak İskenderun'da 1, Hatay'da 1 ve Kırıkhan'da 1 görevli çalışmaktaydı. Ayrıca, Suriye Manda yönetimi adına Sancak bölgesinde seçimle gelen ve merkezi yönetimin izin vermesi şartına bağlı olarak görev yapan Mutessarif/Muhafas(Mutasarrıf) yani yönetici, bölgesel işlere bakmaktaydı. Bu çerçevede Sancak bölgesi yönetsel bakımdan üç kazaya bölünmüş ve her kaza merkeze karşı sorumlu olan bir kaymakam tarafından yönetilmekteydi. İskenderun merkezinde bütün Sancağa hizmet verecek şekilde yapılandırılmış servisler vardı. Bu servisler; finans, Tarım, Orman, Ticaret, endüstri, Halk hizmetleri, Sağlık, Veteriner, Yargı, Jandarma ve Güvenlik unsurlarından oluşuyordu. Her servis şefinin yanında bir Fransız teknik personel bulunuyordu (Bazantay 1939: 4).

1933 yılına gelindiğinde Sancak bölgesinde Türkiye'nin etkisi ile ve güneyde Arap devletlerinin yoğun faaliyetleri neticesinde Manda bölgesinde genel bir değişim işaretleri görülmeye başlandı. Bunlar arasında; 1934 Şubatında Lübnan devlet başkanı M. Charles Debbas'ın istifası ve bir yıllığına M. Habib El Saad'ın başkan olması, 1934 Haziranında Beyrut limanına Irak'tan petrol boru hattı ile verilen petrol akışının durması, 1934 Kasımında Fransız Yüksek Komiseri tarafından Suriye parlamenterlerinin görevlerinin geçici olarak askıya alınması, 1936 Ocağında, Suriye ve Şam'da genel Arap ayaklanmaları ve ardından Lübnan devlet başkanlığına M. Emile Edde'in geçmesi, 1936 Martında Fransız Yüksek Komiseri M. De Martel ile anlaşma sonrasında Suriye milliyetçi bloğu ile görüşme ve Manda yönetimine son verecek bir Suriye-Fransız anlaşması konusunda taslak çalışmaların başlatılmasına karar verilmesi sayılmaktadır (Bazantay 1939: 5).

1936 Yılından İtibaren İskenderun Sancağı'nda Başlayan Mücadele

1936 yılının Temmuzunda başlayan iç çatışmaların öncülüğünü yapan olay, 9 Eylül 1936 tarihinde Fransa ve Suriye arasında mandater yönetimi sona erdirecek antlaşmanın taslaklarının

³Fransız manda yönetimi içinde Fransa adına manda yönetiminin milli eğitim müfettişliği yapan Bazantay, Sancak'ta yaşanan gelişmeleri üç bölüm halinde hazırlamıştır. Birinci bölümde 1936 yılından 1937 Temmuzuna kadar olan, İkinci bölümde 1937 Temmuzundan 1938 yılına, üçüncü bölümde ise 1938 yılından 1939 yılına kadar olan gelişmeleri anlatmıştır.

duyurulması oldu. Bu dönemde Türk basını yaptığı yayınlar ile çok etkili oldu. Türk basını direkt olarak Fransa'yı suçlayıcı olarak yaklaşmamakla beraber, özellikle manda yönetiminin delege ve Yüksek Komiseri M. Durieux, finans ve toplum müfettişleri gibi bazı Fransız memurları ile ilgili değerlendirmeler yapıldı. Bu gelişmeler karşısında Fransız manda yönetimi Türk kültürüne zarar verecek şekilde bazı kasaba okullarının kapatılmasına karar verdi, Antakya lisesinin 150 öğretmenin çalışmalarına yasak getirdi, bazı Türkçe eğitim kitaplarını yasakladı, Türk nüfusunu azaltan ve Araplara avantajlar sağlayan bir takım nüfus istatistikleri yayınladı, Antakya lisesindeki bilim ve eğitim dili olarak kullanılan Türkçe yerine Fransızca'yı getirdi (Bazantay 1939: 14).

Ayrıca bu gelişmeler basında da geniş yankı uyandırmıştır. Türkler tarafından çıkarılan yerel gazete Yenigün de konu sürekli olarak işlenmiştir. Bu kapsamda gazetede yayınlanan benzeri haberlerden Fransız askeri yönetiminin beyannamesi ile Sancak bölgesinde sıkıyönetim benzeri bir uygulama başlatılması ile Fransa'nın gelişmeleri üst seviyede ciddiye aldığı anlaşılmaktadır (Yenigün 14 Şubat 1936: 1).

Türkiye basını bu gelişmelere daha temkinli yaklaşmıştır. Fransız-Suriye planının 23 Eylül 1936 tarihinde Suriye Manda Yönetimi Başkanı Hacı Ethem Atassi tarafından yapılan açıklamada Antakya Sancağı'nın bağımsız Suriye devleti içinde otonomi kazanmış Suriye toprağı olduğunun belirtilmesine kadar ortaya çıkan gelişmelere yönelik mücadeleye girişmemiştir. Bu planın açıklanmasının hemen ardından Ankara ve İstanbul gazetelerinde süratle Türkiye'nin bu plan ile Hatay Sancağı'nın Arap Suriye'nin bir parçası olmasını asla kabul etmeyeceğini ifade eden büyük manşetler çıkmaya başlamıştır (Bazantay 1939: 15).

Bundan sonra da Türk basınında Ankara Antlaşması yeniden analiz edilmeye başlamış, bazı mektuplar vurgulanmış ve sürekli olarak Türk bayrağı ile Sancak beraber gösterilmiş ve İskenderun limanının Türkiye için önemi üzerine görüşler yazılmıştır. Bu çerçevede Türk basınına girişimi genel olarak Sancak'ta halk tabanında bilinç başlatmak ve Fransa tarafından atanmış olan M. Durieux'ü etkilemeye yönelik gelişme gösteriyordu. Fakat Fransız yönetimi Türklerin yanında yer almak yerine Ankara Antlaşmasının bozulması ve servislerde etkili memuriyetlerde bulunanlara güvenmeyi seçiyordu. Ayrıca Sancak'taki Türk yöneticilere baskı yapılarak Sancağın Suriye'den ayrılması ve başka bir mandater yönetim ile Fransa'ya bağlanması konusunda çalışmalar da yapıyordu. Bu tür faaliyetlerin içine giren basın etkili bir isyan hareketini hemen başlatmadı. Yavaşça ve parça parça önce okullarda ve sonra da belli mahallelerde Türkiye'nin renklerini taşıyan kokart ve bayraklı kişiler ortaya çıkmaya başladı. Geriye kalanlar ise gelişmeleri izlemekle yetiniyorlardı. Fakat endişeler esas olarak Araplarda artmaya başlıyordu (Bazantay 1939: 13-14).

Bu dönemde çoğunlukla Payas-İslahiye hattına bir alay veya tümen gücünde birliğin kamp kuracağından bahsediliyordu. Bu faaliyetler bölgede bazı değişimlere neden oldu. Özellikle protestolarda kırmızı boneler ve türbanlar takılmaya başlandı. Bu tür söylentiler ve gösteriler farklı dini, sosyal ve Suriye öncülüğü yapan gruplar arasında paniğe neden oldu. Mandater yönetim kademeleri meydana gelen küçük çaplı olayların genişleyeceğinden ve birbirlerine misilleme yapacaklarından endişe etmeye başladı. Bunun dışında kalan Hristiyanlar ise sessizliklerini korumaya devam ediyorlardı. Ayrıca propagandalar etkili olarak artmaya başlamıştı. Türkler milli görüşlerini daha iyi anlatabilmek için bu gösterilerde kırmızı şapka ve boneler takmaya başladı (Bazantay 1939: 15).

Özellikle Türkiye'deki şapka inkılabının etkileri bu dönemde Sancak Türklerini diğerlerinden ayıran önemli bir olguydu. Şapka'nın, Sancak'ta başlayan Fransız-Arap karşıtı mücadelenin bir sembolü olduğu basında da geniş yer bulmuştur (Yenigün 1936: 2). Ayrıca şapkanın mücadele gruplarını niteleyen şekilsel bir unsur olduğu ve aynı zamanda Sancak'taki diğer grupları da benzer uygulamalara yönelttiği, dönem gazetelerinde yer almaktadır (Yenigün 1936: 3).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Bu gelişmeler üzerine tepki gecikmemiştir. Araplar da Arap milli hareketi liginin kontrolünde şapkalarını çıkarmış ve onun yerine Arap bağımsızlığını işaret eden Irak polisi şapkalarını (Sidara) takmaya başlamışlardır. Türkler Türkiye'nin gücünden bahsederken, Araplar da Mısır'dan Bağdat'a Arap İmparatorluğunun gücünden bahsederek karşılık vermeye başlamışlardır. Protestolarda renklenmiş, Türkler kırmızı ve beyaz renkli eşarplarla gösterilere çıkarken, Araplar da yeşil beyaz renklerle karşılık vermişlerdir. Sonuçta, sokaklardaki her Türk gösterisine karşı bir Arap gösterisi yapılmaya başlandı. Kısa bir süre sonra da protesto grupları sokaklardaki kızgın ve sinirli gruplara dönüşüverdi (Bazantay 1939: 16). Bunun yanında Sancak'ın gençlerle toplanan eski spor kulübü "*Le Genç Spor*" bu gelişmelerden memnun değildi. Bunlar, yeni bir kulüp kurmak ve ismini "*La Maison Du Peuple D'Antioch*" yani "*Antakya Halk Evi*" koymak istediler ve Sancağın bağımsızlığı için çalışan hareketin merkezine dönüşmesini hedeflediler (Bazantay 1939: 16). Bu gelişmelerin ardından 14-15 Eylül 1936'da yapılan ilk derece seçimleri ile 30 Eylüldeki ikinci derece seçimleri Türklerin büyük çoğunluğu tarafından boykot edildi.

Seçimlerin boykot edilmesinin iki ana sebebi vardı. Bunlardan ilki mevcut seçim yönetmeliğinin Türklerin aleyhine olmasıydı. Seçimlere katılma durumunda mecliste istenen çoğunluğun elde edilmesi mümkün görünmüyordu. İkincisi ise, Fransız planının Türkler tarafından kesinlikle kabul edilmeyeceğinin ve bu konuda Sancağın Türkiye ekseninde hareket edeceği açık bir şekilde gösterilmek isteniyordu (Sökmen 1992: 94).

Türkler, seçimlere katılmadıklarını ve sağlıklı bir oylama yapılmadığını açık bir şekilde Suriye, Fransa ve Beyrut'taki manda yönetimi merkezine şikâyet telgraf ve mektuplarla gösterdiler. Hemen ardından gelen Türkiye'nin 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı için de ileri düzeyde coşku yaratıcı bir hazırlığa giriştiler. Bayram günü Türkler bütün faaliyetlerini durdurdular. Aileler çocuklarını okula göndermediler. Okula giden çocuklar ile gençler gösterilere katılmak için kırmızı beyaz renkli malzemeler ile toplandılar. Genç Türk kızları kurslara gitmeyerek gösteri alanlarına akın etmeye başladılar (Bazantay 1939: 16).

Gösterilerde Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk adına sürekli olarak sloganlar atıldı. Aynı yılın ocak ve şubat ayları içinde Türkler tarafından düzenlenen gösterilerde Fransa'nın manda yönetimi sürekli protesto edildi. Bu gösterilerin engellenmemesi Manda yönetiminin iyice zayıfladığını gösterdi. Fakat yönetim yine de karşılık verdi ve Antakya kız okulunu kapattı. Kız okulunun kapatılması üzerine 2 Kasım günü Türk erkek lise öğrencileri tarafından kız okulunun kapatılması protesto edildi. (Bazantay 1939: 17).

Sancak'ta yaşanan olaylar Arap taraftarlarını bölgede daha sert bir tutum içerisine çekmiştir. Sancak'ta faaliyet gösteren Arap Milli Ligi liderliği için bir Arap milliyetçisinin ismi duyulmaya başlandı. Bu kişi Zeki Arsuzi'ydi (Bazantay 1939: 16). ...Bu Arap lider, bağımsız Suriye, manda yönetiminin devamı, Arap imparatorluğu içinde yer alma ve Suriye mandasında birlikte yaşam gibi düşünceleri olup çeşitli tereddüt yaşayanları etrafına topladı ve kendi istikametine kanalize etmeye çalıştı (Sarıay 1991: 95).

Bu dönemde Atatürk'ün TBMM'de yaptığı destek verici konuşmaları Sancak Türklerine cesaret vermişti. Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisinde ifade ettiği "*bu mesele bizim şu an en çok meşgul olduğumuz meseledir.*" sözleri Antakya'da spor kulübü yerine kurulan Antakya Halk Evi (Maison Poublic)'nde geniş yankı buldu ve Türkiye'nin Sancağın bağımsızlığını sonuna kadar destekleyeceği olarak algılandı (Bazantay 1939: 16).

Kasım Ayının sonlarında Mustafa Abdulmalik tarafından Atatürk'e teşekkür ve Cumhuriyet Bayramının büyük bir coşkuyla Sancak'ta da kutlandığını bildiren telgraflar çekildi. Atatürk tarafından da Türkiye'nin devamlı Sancak'ın yanında olduğunu belirten destek çekilen

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

telgrafların bir karşılığı olarak geldi. Bu tür gelişmeler Manda yönetiminin ve Suriyelilerin dikkatini çekti ve onları harekete geçirdi. İlk önce 5 önemli Türk görevliye zorla iş bırakıldı ve sonra da Antakya'da yayınlanan Yenigün gazetesi kapatıldı. Bu hareketler protestoların durması beklentisini tersine çıkararak daha da arttırdı. 14 Kasım'da yapılacak olan delege seçimlerinde Türkler büyük bir tutarlılık içindeyken aynı husus Araplar için geçerli değildi.

Kısa bir süre sonra Türkiye'deki gazetelerin de etkisiyle Dörtyol'da 15 kilometreyi bulan bir topluluk Sancağın Bağımsızlığı Topluluğu adı altında gösteriye başladı. Bu grubun içinde Antakyalılar ile İstanbul'dan gelmiş kişiler ve öğrenciler de vardı. Bu topluluk bir süre sonra da Sancağın Bağımsızlığı Topluluğu olarak Türkleri temsil etmeye başladı. Sonuçta bütün dünyaya Sancağın Türklerin yoğun olarak yaşadığı bir yer olduğu vurgulandı (Bazantay 1939: 17).

Kanıtlanmak istenen şey şuydu. Hitit veya Hethen'ler Türk ırkından gelmektedir. Kithay, Kathay ve Hatay, tarihi Hethen ile aynı kelimedir. Hititler bugün Antakya'yı da içine alan tüm Kuzey Suriye coğrafyasında yaşamışlardır. Bu nedenle de Antakya'da yaşayanların kökenleri aslında Hititlere ve onların ataları olan Türklere dayanmaktadır. Bu çalışmalar çabucak meyvesini vermiş ve Hatay'da bulunan dükkânların isimleri, "Yıldız" a, L'Etoile isimleri "Hatay Yıldızı"na, Hatay köprüsünün çıkışında bulunan kitapevi, "Hatay Kitapevi" ne dönüştürülmüştür (Bazantay 1939: 17).

Sancak meselesinin Milletler Cemiyetine götürülmesi kararının ardından endişeli bir bekleyiş ve tereddütlü tartışmalar başladı. Milletler Cemiyeti tarafından Türkiye'nin tezini onaylayan bir kararın çıkma ve çıkmama durumu, İtalya ve Almanya için verilen kararların özellikleri gibi birçok konular ile ilgili her gün haberleri alabilmek için postane ve postane yakınlarındaki kahvelerde toplanan ve 13.00'da her gün Antakya sorununu ele alan İstanbul radyosunu dinleyen insanlar tarafından tartışılıyordu (Bazantay 1939: 18).

Bu arada Antakya Halk Evi'nin görevlileri de sürekli olarak ikinci derece seçmenleri ile istişarelerde bulunuyorlar ve bu kişilerdeki tereddütleri gideriyorlardı. Temelde herkesin aklına gelen soru şuydu. Ya Türk ordusu Sancak sınırını geçerse ne olur? Karar ne olursa olsun halen ikinci derece seçmenlerinin seçimleri boykot etme gibi bir kötü olasılık mevcuttu. Bu nedenle yönetim tarafından kamyon ve otomobiller ile bütün kırsaldaki seçmenleri Antakya'ya taşıma kararı alındı. 30 Kasım günü üst seviyede emniyet tedbirleri alındı. Bunun için 26. süvari birliği, 3 adet oto makineli tüfek ve bir miktar Suriye polisi getirildi ve 5. Suriye taburu kışlasında hazır edildi (Bazantay 1939: 18). Ufak olaylar dışında seçimler aynı gün saat 18.00 Aynı zamanda bir süvari birliği Reyhaniye kışlasına ve bir topçu birliği Halep'e gönderildi. (Bazantay 1939: 18).

Bundan sonraki günlerde Arap ve Türkler bütün dikkatleriyle Cenevre görüşmelerini takip ettiler. Cenevre'den çıkan sonuç şuydu. "Türk tezi ve Fransa tezi arasında derin ayrılıklar var". Cenevre'de toplantı sözcüsü; "toplantı sonucunda Sancak Türklerinin bağımsızlığı kabul edilemez, en uygun çözüm Sancağın Suriye'nin bir parçası olmasıdır" şeklinde açıklama yaptı ve bu açıklama Suriyeli Araplar arasında büyük bir coşkuya neden oldu. Radyo İstanbul ise 14 Aralık günü Türk dışişleri bakanının bir demecini yayınladı. Bu demecinde; "Sancak Türklerine karşı büyük ve kanlı eylemler yapılmaktadır. Sancakta huzur yoktur. Şu anki sessizlik Türklerin üzerlerine çevrilmiş olan silahlar sayesinde. Türkiye Sancağın bağımsızlığı üzerinde önemle durmaktadır ve başka bir tezi mevcut değildir. Bu nedenle Türkiye, Türk tezi dışında meydan getirilecek hiçbir oluşuma taraftar olmayacaktır" (Bazantay 1939: 20).

Karşılıklı söylemler sonrasında Cenevre'den, Milletler Cemiyeti tarafından Sancak'taki durumun incelenmesi için tarafsız gözlemci görevlendirilecek açıklaması bölgedeki Türkleri sessizliğe sevk ederken, Araplar ve diğerleri tarafından yeni bir coşku ile karşılandı. Böylece sokaklarda amblem savaşı başladı. Türkler Türkiye'deki inkılapları temsil edecek şekilde şapka ve

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

kasket takmaya, diğerleri de Arap milliyetçiliğini ifade eden Arap polisi bonelerini takmaya başladılar (Bazantay 1939: 21).

Sancak Sorununda Sonun Başlangıcının Belirmesi

Ocak 1937'ye gelindiğinde artık taraflar belirlenmişti. 1 Ocak günü, Milletler Cemiyeti tarafından görevlendirilen tarafsız gözlemci heyeti Antakya'ya ulaştı (M.M.Caron, Ostwald, Von Watenwiel, M.M. Anker Motier). Gözlemciler otellerine yerleştikten sonra her iki tarafça izlenmeye başlandı. Gözlemciler sokağa çıkar çıkmaz aynı sokak üzerinde bir grup şapkalı Türk beliriveriyordu. Fakat bu grubu izleyen diğerleri de polis boneleri ile aynı yerde belirmekte gecikmiyordu. Zaman zaman da ortam geriliyordu. 7/8 Ocak günlerinde de önemli gelişmeler yaşandı. Atatürk'ün trenle Konya'ya gelmesi ve burada Türk Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak ile toplantı yapması bütün dünya basınında geniş yankı buldu. Dünya basınında özellikle Atatürk'ün karar vermesi durumunda mevsimin zorluğuna rağmen Türk ordusunun Atatürk'ün isteği doğrultusunda sınırı geçeceği vurgulanıyordu (Bazantay 1939: 19).

9 Ocak günü, Antakya'da Türkler kepenk kapattı, lise öğrencileri greve gitti, buna karşın Arap okullarında da benzer gelişmeler yaşandı. Arapların bu eylemlerine karşılık olarak ertesi günün sabahında 2500 civarında Türkün katıldığı büyük bir gösteri Antakya turizm binasının önünde ve gözlemcilerin gözü önünde düzenlendi. ...Genel çerçevede Sancak okullarında yasal hak olmasına rağmen baskılar nedeniyle Türkçe eğitimin engellenmesi, 1936-1939 yılları arasında yapılan propaganda faaliyetlerinde okulların ve öğrencilerin sürekli olarak kullanılmasına neden olmuştur (Shields 2011: 46).

Bu arada Milletler Cemiyeti gözlemcileri incelemelerine devam ettiler. Rotalarında Kuseyr, Cebel Muz, Hacılar, Suadiye, Arsuz ve Latkiye ile buranın nahiyeleri olan Sancağa bağlanmak isteyen Bayır ve Bucak'ı ziyaret ettiler. Görüşme talebinde olan bütün gruplar ile konuştular. Antakya Lisesi ile kızların meslek okulları da ziyaret edildi ve burada her öğretmen ile ayrı ayrı konuştular. Bunun yanı sıra, Hatay'ın bağımsızlığı için çalışan Halk Evi ve diğer taraftaki Arap Birliği grupları, büyük bir çalışma içine girerek, kendi tezlerini kanıtlamaya yarayacak tarih, arkeoloji, demografi, çalışma hayatı, dil kökenleri gibi konularda broşür hazırlıyorlardı. Bu arada her iki grubun içinde gruplaşmalar ortaya çıkmaya başladı. Kemalistlerin toplandığı Halk Evi içinde bulunan toprak sahibi ağalar yeni bir grup teşkil etmeye yöneldi. Diğer tarafta Araplar içinde ise Milli Hareket ligine karşı Arap vekilleri grubu ortaya çıktı. Ermeniler arasında ise Arapları ve Türkleri tutan gruplar ile Suadiye'de mevcut rejime başkaldıran Cebel Musa isimli bir isyancı grup mevcuttu (Bazantay 1939: 22).

Milletler Cemiyeti'nde konunun ele alınacağı toplantı günleri yaklaştıkça Sancak'ta da hareketlenmeler başladı. (Bazantay 1939: 23). Milletler Cemiyeti'nin açılışının yapılmasını bir fırsat gören Araplar, her türlü ayrılığı protesto etmek maksadıyla Antakya ve civarında kepenk kapattılar. Akşam ise Antakya köprüsünde toplanarak milliyetçi sloganlar ve şarkılar söylediler. Bir iki gün sonra radyo İstanbul, Sancağın statüsünün ve anayasanın hazırlandığı haberini verdi. Bunun üzerine Sancak Türkleri tekrar toplanarak bir gösteri yaptılar. Bu gösterilerin çoğalması Arapları endişelendirdi. Bu kararlar Arap gazetelerine çıktığında birinci ve ikinci derece seçmenlerin tamamının okuma yazma bilmesi gerektiği konusu çeviri hatasından kaynaklandığı öne sürülerek tartışmalara neden oldu. (Bazantay 1939: 23).

Şiddetin artması üzerine bütün toplum kendi aralarında Fransız otoritesinin tekrar hâkimiyet tesis etmesini konuşmaya başladı. Bunun üzerine Fransa liderliğinde yerel yönetim temsilcileri ve vekiller toplantı yaparak uzlaşma zemini oluşturmaya çalıştı. ...Bunun yanında iyileşmeler görüldü. Kepenkler açıldı, Türkler ve Araplar birbirlerinin mahallelerinde rahatça

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

dolaşmaya başladılar. Ayrıca yeni kararlardaki çeviri hataları düzeltildi ve etnik ayrımcılığa vurgu yapan ve özel şartlar ortaya koyan bütün maddeler iyileştirildi (Bazantay 1939: 25).

1937 yılının Temmuz ayı içinde Sancak'ta önemli gelişmeler yaşanmaya devam etti. Milletler Cemiyeti tarafından alınan ve Suriye ile Sancak bölgesinde açıklanan kararlar, Suriye'de Fransız etkinliğine imkân veriyor fakat aslında Sancak bölgesinde ciddi anlamda Türklerin gücünü pekiştiriyordu (Bazantay 1939: 25)⁴. Ayrıca Türkiye'ye tanınan haklar kapsamında Sancak'ta olan bitenlere yönelik etkili olmasına fırsat sağlıyordu. Bu gelişmeler ile Sancağın Suriye devletinin içinde bağımsız bir yaşama sahip olan ayrı bir varlık olduğuna yönelik Fransa ve Suriye taraflarında kanı oluştu.

Fransız yüksek komiseri M. Durieux Fransa tarafından görevden alındı. Gelişmeleri yerinde incelemek üzere yeni görevlendirilen Yüksek Komiser M. Roger Garreau, İskenderun'a geldi. İki Türk danışmanı İskenderun'a ve Antakya'ya yerleşti. Milletler Cemiyeti temsilcisi olan ikinci komisyon başkanı M. Reid, Antakya'ya seçim ile ilgili yapılan şikâyetleri yerinde incelemek üzere Antakya'ya geldi (Bazantay 1939: 26).

Bu esnada Sancak'ta Sancaklılar Birliği isminde yeni bir politik organizasyon göreve başladı. Bu grup temelde bütün gruplar ile teşkil edildiğini belirtmekle beraber, aslında Türk olmayanların ve ortaya çıkan yeni statükoya taraftar olmayan ve tamamen Türkiye tezine karşı olanlar tarafından oluşmuştu. 1937 sonbaharına gelindiğinde Sancak'ta yaşayan Türklerin manda yönetimi memurlarına çok nazik ve anlayışlı davranıldığı görülünce Türkiye'nin yeni anlaşmaya göre hareket etme temayülünde olduğu şeklinde algılandı. Fransızlara göre Sancak bölgesinde de Suriye bayrağının çekilmesi gerekmektedir. Sancağın Halk Evi yöneticileri ile Türk gözlemciliği Ankara'dan verilen emre uygun davranarak, Suriye bayrağının Sancak'ta çekilmesinin organik statü ile tezat olacağı ve Türkiye'nin millî duygularını zedeleyeceğini ifade ederek, hiçbir şeyin bağımsız Antakya bayrağını dalgalandırmalarının önüne geçemeyeceği bildirildi (Bazantay 1939: 26).

Yeni seçimlerin doğasını ve yapılması gerekenleri çok iyi anlayan Türkler, bütün kararlılıklarıyla; kendi oluşumları etrafında çok sayıda taraftar toplamaya ve Milletler Cemiyeti tarafından oluşturulan kararlarda düzeltme yapılmasını sağlayarak diğer bazı grupların mecliste Türklerin oluşturduğu bölümde temsil edilmesini sağlamaya yöneldiler. Bu esnada Cenevre'de seçim talimatlarının hazırlıklarının sonuna gelinmişti. Türkler bu dönemde yeni bir teklifte bulundular. Türklere göre seçime gireceklerin tasniflemeleri dil, din veya ırk ayrımına göre yapılmamalıydı. Seçmenlere bu alanda hiçbir soru sorulmamalıydı. İskenderun'un Katolik cemaati de diğerleri gibi Halk Evi'ne üye oldu. Bu önemli bir gelişmeydi (Bazantay 1939: 26).

Fransa ile Türkiye arasında yapılan seçim anlaşması gereği 40 vekilin 16'sının Sancak Türkü olması yerine bu sayının 22'ye çıkarılması öncelikli isteklerdi. Bu gelişmeler sonucunda 1938 yılının Mayıs ayı başında Ankara'da Mermercioğlu ile M. Garreau bir araya gelerek Sancak meselesini masaya yatırdılar. Bu toplantıda özellikle Fransa tarafından halen Sancak'ta ve Suriye genelinde görevli olan birçok Fransız memurun Türk karşıtları tarafından zarara uğratılmaması için yönetsel tedbirler görüldü (Bazantay 1939: 32).

23 Mayıs 1938 yılında sabah saatlerinde başlayan seçimler yerel basına yansımıştır. Bu konuda her gün gazetelerde sayfalarca haberler ve yazılar yayınlanmıştır. Şehrin beş yerinde seçimin başladığı ile ilgili haberler "*Tescil mntikasına koş!*" sloganları ile manşetlere taşınmıştır (Atayolu 1938: 1).

⁴ Madde-7: Herhangi bir anlaşmazlık durumunda problem sahasının çözümü için Milletler Cemiyeti Türkiye'ye ve Fransa'ya müdahale etme hakkı verecektir. İfadesi / numaralı maddeye konulmuştur. Madde-43: Türkiye kendi ihtiyaçları için İskenderun Limanını belli bir kira ödemek suretiyle kullanabilecek ve gerekli düzenlemeler yapabilecektir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Seçimlerde cins ve mezhep farkı gözetilmeksizin bütün Antakya halkına hitap eden Milliyetperver gazeteler “*Hür, müstakil, müreffeh, şanlı, şerefli yaşamak evlatlarının istikballerini korumak isteyenlerin hiç şaşmadan göğsünü gere gere Türk yazılması*” gerektiğini defalarca vurgulamışlardır (Atayolu 1938: 1).

1938 yılına girildiğinde kontrolsüz bir dönem başladığı gözlemlendi. Fransa kendi askeri otoritesini güçlendirmek üzere Albay Collet’i Sancağa gönderdi, bu esnada Türkiye tarafından Sancak bölgesine Atatürk tarafından Hatay adı verildi. Bu durum Fransız yöneticileri ve askeri grup lideri tarafından hoş karşılanmasa da Fransa’nın Türkiye ile yaptığı mutabakata uyulacağı ve Sancağın yeni meclisinde çoğunluğun Türkler tarafından oluşturulacağını doğruladı. Bunun üzerine Türk karşıtları arasında yeni bir hoşnutsuzluk baş gösterdi. (Bazantay 1939: 34).

1938’lerin ortasında Atatürk’ün sağlık durumu ile ilgili özellikle Fransız ve Arap basınına yansıyan asılsız haberlerin yerel basında muhalif basın aracılı ile Hatay’da umutsuzluk ve belirsizlik yaratması beklenirken Atatürk’ün bu haberlere karşılık sağlıklı olduğu hatta icap ederse Başkumandan olarak ordularının başına geçmek için hazır bulunduğu yönünde haberler yayınlanmaya başlanmıştır. Türk gazeteleri Beyrut’ta Atatürk’ün rahatsızlığı ile ilgili beyanat veren gazetelere karşı Falih Rıfki Atay’ın Ulus gazetesinde “*Artık Hakikaten Yeter!*” başlığı ile cevaben yazı yayınlamıştır. Ayrıca Tan gazetesinde Ahmet Emin Yalaman “*Fransız siyasetinin ve Beyrut basınının çirkin yüzü*” başlıklı yazıyı yayınlamıştır. Asım Us ise Kurun gazetesinde Hatay seçiminden müessir olduklarını yazmıştır (Atayolu 1938: 1). Zira bu gibi yazılardan ötürü Beyrut’ta Türk Kültür ve Bağımsızlık mücadelesinin sözcüsü olan Yıldız gazetesinin Beyrut’ta bulunan Yüksek Komiserliğin talebi üzerine on beş günlüğüne kapatılma kararı alınarak yayınının durdurulduğu da bilinmektedir (Atayolu 1938: 1).

Jandarma bu arada Sancağın bütün yerleşim birimlerindeki Türklerin %55’lik bir çoğunluğuna dayanarak Türklerden asker almaya başladı. Sonrasında Antakya Halk Evinin etkili üyelerinden Abdurrahman Melek Sancağın Valisi, Süreyya Bey Halef de Antakya Kaymakamı oldukları açıklandı. Seçimlere yaklaşıldıkça belli noktalarda baskı oluşmaya ve Milletler Cemiyeti tarafından müdahale edilmesi gereken durumlar ortaya çıkmaya başladı. Özellikle Antakya bölgesinde kim olursa olsun baskı olmadan ve özgürce istediği grubun içinde yer alabileceği ve oyunu serbestçekullanabileceği açıklanmaktaydı (Bazantay 1939: 34). Dönem gazeteleri de Sancaktaki yeni atamalar ve görevlendirmelerle ilgili bilgiler vermiştir (8Atayolu 1938: 1).

Atayolu gazetesi 29 Mayıs 1938 yılı sayısında Türkiye Hatay meselesini kati surette halletmeye karar vermiştir şeklinde yayınladığı haberi ile Sancak’ta özellikle muhalif basında tepki toplamıştır. “*Türlere karşı Sancak içerisinde her tarafta muntazam ve feci bir tedhiş başladı*” şeklindeki haberler Sancak’ın içinde bulunduğu siyasal ortam hakkında bilgi verirken diğer taraftan da Fransız idaresinin Sancak içerisinde gerekli önlemlerin alınması bir tarafa genel anlamda sessiz kaldığı yönünde sayısız haberler basına yansımıştır (Atayolu 1938: 1).

1938 yılının Temmuz ayının 12’sine gelindiğinde Antakya’da önemli bir toplantı daha gerçekleşti. Fransa ve Türkiye’nin Sancak bölgesinde nasıl bir sistem ile askeri ortaklık yapılacağı görüşüldü. Türk heyeti, General Asım Gündüz tarafından temsil edildi. Esas konusu Fransa ve Türkiye’nin Sancak bölgesinde bulduracakları asker miktarları ile ilgili olan toplantı Antakya Lisesinde 22 gün ve gizlilikle yapıldı. Sonuçları açıklanmaması gerekirken toplantıda uzlaşılan miktarlar basına sızdırıldı. Buna göre Türkiye, 2 piyade alayı, 1 süvari taburu bulduracaktı. Ayrıca karşılıklı olarak bir çatışma durumunda müdahalelerin tarafsızlık ile yapılacağı sözü verildi (Bazantay 1939: 36).

Kısa bir süre sonra da Türk askeri birlikleri Hacılar ve Payas mevkiinden Sancak bölgesine giriş yaptılar. Türk askerleri Sancak Türkleri tarafından coşku ile karşıladılar (Bazantay 1939: 37).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Askeri birlikler Karasu vadisinde, Antakya gölünün kenarında, Orontes vadisinde garnizon oluşturdular. Fransız birlikleri ise, Türk birliklerinin daha doğusunda İskenderun, Antakya ve Kırıkhan'da toplandılar. Bu birliklere seçimler boyunca bölgede huzur sağlanması görevi verildi. Bu dönemde Fransa ve Türkler tarafından yeni bir sivil-askeri ortak komisyon kuruldu. Fransa, Albay Collet tarafından, Türkiye ise Cevat Açıkalın isimli bir vekil ile temsil edildi. Bu komisyon Sancak'taki bütün faaliyetleri takip etmekle sorumlu kılındı. Bunun alt komisyonlarının üyeleri de Türklerden ve Türk taraftarlarından teşkil edildi. Bunun ardından da seçim esasları daha önce Türkiye'nin isteği doğrultusunda düzenlendiği gibi yayınlandı. Buna göre seçmen ve vekil çıkarma sayıları şu şekildedir (Bazantay 1939: 38).

Tablo 1: Kaydedilen Seçmen Sayısı

Türk topluluğu	35.847
Alevi topluluğu	11.319
Ermeni topluluğu	5.504
Arap topluluğu	1845
Hıristiyan topluluğu	2098
Diğer topluluk grubu	359

Tablo 2: Grupların Çıkaracakları 2. Derece Vekil ve Koltuk Sayıları

Türk topluluğu	358
Alevi topluluğu	113
Ermeni topluluğu	55
Arap topluluğu	18
Hıristiyan topluluğu	20
Diğer topluluk grubu	-
Türk topluluğu	22
Alevi topluluğu	9
Ermeni topluluğu	5
Arap topluluğu	2
Hıristiyan topluluğu	2
Diğer topluluk grubu	-

Eylül 1938'de yeni parlamento 40 üyesi ile birlikte Antakya sinemasında ilk toplantısını yapmıştır. Bu haber yerel basına da yansımıştır (Hatay 1938: 1). Toplantıda Fransa temsilcisi Albay Collet, Türkiye temsilcisi Cevat Açıkalın ve Sancak temsilcisi Abdurrahman Melek ile beraber Türk, İngiliz, İtalyan gözlemciler bulunuyordu. Dışarıda ise 20.000'den fazla izleyici hazır bulunuyordu. Ayrıca bölgenin emniyetini sağlamak amacıyla Fransız ve Türkiye'nin askeri birimleri de yerini almıştı. Toplantının ilk gündem maddesini başkanlık seçimi teşkil etti. Seçimler başarı ile tamamlandı ve M. Abdulgani Türkmen meclis başkanı, Veli Münir Karabay ile Zeynel Abidin Maruf ikinci başkan seçildi (Bazantay 1939: 39). Bundan sonra bir kısım çalışmalar tamamlandı ve Sancağın Başkanı Tayfur Sökmen bir konuşma yaptı. Bu konuşmada Sancağın ayrı bir varlık olduğunu ve bundan böyle bütün Sancak bölgesinin Hatay olarak isimlendirdiğini ifade etti (Bazantay 1939: 40). 1936 yılında başlayan Sancağın Türkiye'ye katılması için çok önemli bir adım olarak nitelendirilen Türk ağırlıklı meclisin açılışı Türkiye'de de büyük bir sevinçle karşılandı. Konu yerel basında da geniş yer aldı (Hatay 1938: 1). Türk basınında konu sürekli olarak büyük bir sevinç havası içinde kamuoyuna duyuruldu (Sabah 1938: 1).

İlerleyen günlerde meclis Abdurrahman Melek tarafından kurulan hükümete güvenoyu verdi. Bunun ardından meclis Sancağın yeni bayrağını tanıma kararı aldı. Bundan sonra hükümet,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

diğer yönetim servislerine Fransız teknisyenlerin atamalarını yaptı. Buna göre değişik alanlarda 9 Fransız temsilci görev aldı (Bazantay 1939: 41).

Tablo 3: Seçimle Gelen Fransız Görevliler

Çalışma Müfettişi	M. Coste
Müze Müdürü	M. Merlat
İş Ocakları Şefi	M. Brunet
Sancağın Üst Mahkeme Üyesi	M. Welhem
Sancağın Üst Mahkeme Üyesi	A. Naugain
Sancağın Üst Mahkeme Üyesi	B. Bauruin
Sancağın Üst Mahkeme Üyesi	C. Spiner
İskenderun Limanı Sorumlusu	M. Ronieu
Eğitim Müfettişi	P. Bazantay

Hatay'ın Anavatana katılımı çerçevesinde yürütülen çalışmalar ilerlemeye devam etti. Buna karşılık Fransa'nın etkisi her alanda süratle yok olmaya başladı. Aynı zamanda Fransız ve Arap dilleri de etkinliği azalma gösterdi. Bu şayet gerekli tedbirler alınmazsa ve yeni bir plan uygulama alanına konulmazsa yakın bir zaman içinde Fransız kültürünün bu bölgede kaybolabileceği izlenimini doğuruyordu (Bazantay 1939: 42). Ayrıca benzer gelişmeler eğitim alanında da ortaya çıktı ve meslek liselerinde eğitim dili olan Fransızca yerini Türkçeye bıraktı ve çoğu Fransız hocalar yerlerini Türklere vermek zorunda kaldı. Bundan sonra mecliste Türklerin hâkim olduğu 40'lar kabinesine yapacak çok az şey kalıyordu (Bazantay 1939: 43). Gerçekte Türkler bu toprakların efendileri olduğunu gösterdiler ve tiranik bir davranış sergilemediler. Bunun yerine daha çok modern ve ekonomik bileşenleri kullanarak konuya yanaştılar. (Bazantay 1939: 44).

Sonuç

1930'lu yılların başından itibaren dünyada yeni bir savaşın başlayabileceğine dair emarelerin belirmesi, dünya siyasi yaşamına şekil veren Avrupalı devletlerin Ortadoğu merkezli politikalarını yeniden gözden geçirmeye ve Ortadoğu stratejilerini yakın gelecekte ortaya çıkabilecek gelişmelere göre yeniden şekillendirmelerine neden olmuştur.

Yeni döneme yönelik atılacak adımların başlangıç noktasını da Fransa'nın mandater yönetimi altında bulunan Türkiye'nin güneyindeki Suriye toprakları olmuştur. Bu toprakların mukadderatının şekillenmesinde ise en önemli rolün İskenderun Sancağının aidiyeti meselesinden kaynaklanan mücadele olduğu anlaşılmıştır.

Bu açıdan bakıldığında 1936-1939 yılları arasında İskenderun Sancağı Türkleri, Bazantay'ın raporunda ifade edildiği gibi çok önemli ve dönemin bağımsızlık uğraşına giren toplumlarına örnek olacak şekilde şiddet içermeyen bir mücadele vermiştir. Bu mücadelenin iki ayağı vardır. Bunlardan ilki Atatürk'ün yeni Türkiye Cumhuriyeti için oluşturduğu ve takip ettiği dış politika anlayışıdır. Atatürk, her ne kadar 1921 yılı itibari ile Sancak bölgesini yurt sınırları dışında kalmasını kabullenmiş olsa da Misak-ı Milli'nin en önemli kısımlarından birisi olan Sancak bölgesi ile ilişkisini hiçbir zaman kesmemiştir. Uygun jeopolitik ortamın oluşması beklenilmiş ve Sancak Türklerinin birlik ve beraberliklerinden doğan güç bu yöne kanalize edilerek silahlı kuvvetlerin kullanılmasına ve uzun süreli ve geniş bölgesel çatışmalar yaşanmasına müsaade edilmeden başarılı bir politika takip edilerek Sancak bölgesinde genel anlamda birliğin sağlanması ve bu çerçevede bölgenin Türkiye Cumhuriyeti'ne katılması sağlanmıştır.

İskenderun Sancağının anavatana iltihak ettirilmesi ile ortaya çıkan konjonktürün bölge ve bölge dışı devletler açısından farklı sonuçları olmuştur. Dolayısı ile her ilgili devlet açısından

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Ortadoğu hâkimiyetinde veya bu büyük coğrafyada var olma kapsamında meydana gelen değişimlere değinmek gerekmektedir. Bu çerçevede İskenderun Sancağının bölge ülkeleri kapsamında Türkiye, Suriye, Lübnan, Mısır gibi bölge ülkelerine ve İngiltere, İtalya ve Fransa gibi bölge dışı ülkelere farklı etkileri olmuştur.

Bölge dışından olmalarına rağmen İngiltere, Fransa ve İtalya, Ortadoğu'yu kendi çıkarlarına göre şekillendiren ve çıkar mücadelesi veren devletlerdir. Bu dönemde özellikle Almanya'nın tehdit haline dönüşmesi ve yeni bir dünya savaşının başlama ihtimalinin güçlenmesi, bu devletlerden Fransa'yı büyük oranda endişeye sevk etmiştir. Bu nedenle de 1936 yılı başından itibaren mandater yönetimi kendi kontrolünü devam ettirecek şekilde bırakmayı hedeflemiştir. Bunun için de Sancak bölgesinin de bulunduğu Suriye'yi ve kendisine bağlı Katoliklerin çoğunlukta olduğu Lübnan'ı bağımsız devletlere dönüştürmeyi planlamıştır. Bu noktada da devreye Türkiye girmiştir. Sancak, bölgesel aidiyet kapsamında Fransa ile Türkiye arasında önemli bir problem sahasına dönüşürken, diğer bölge dışı devletlerden İngiltere ve İtalya, özellikle kendi basınlarında çıkan haberlere göre Fransa karşıtı bir tutum içine girmişlerdir. Bunun en önemli sebebi, İngiltere'nin Orta Doğu'da tek karar verici konumuna gelmek istemesi ve Fransa'nın Akdeniz'e çıkış sağlayan liman ve kıyı hatlarını kontrol yeteneğini kısıtlamak istemesi, İtalya'nın ise, Akdeniz üzerinden bu topraklara Fransa olmadan rahatça nüfuz etme politikası gütmesidir. Sonuçta Sancak probleminin Türkiye lehine olacak şekilde çözümlenmesi ile Fransa önemli ölçüde prestij kaybetmiştir. Ortadoğu'nun diğer ülkeleri açısından da dönemin dünya çapındaki bir devletin kendi planlarının başarısızlığa uğraması ve İskenderun Sancağı'nın önce bağımsızlığa ulaşması, sonra da Türkiye'ye kendi isteği ile iltihak etmesi, önemli bir bağımsızlık ve dış güçlerin müdahale etme yeteneğinin kısıtlanabilirliği örneğini oluşturmuştur.

Türkiye ve Sancak açısından bakıldığında dikkat çeken en önemli husus şiddet içermeyen bir dış politika uygulamasının kusursuzluğudur. Atatürk dış politika anlayışı içinde örülen bu projenin üç aşaması olduğu görülmektedir. Birinci aşamada 1936-1937 yılları arasında Milletler Cemiyeti nezdinde ve uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin Sancağı sahiplendiğini ifade eden görüşünün haklı olduğu ve Sancak'ta Türklerin çoğunluğu oluşturduğu düşüncelerini içeren yazı ve makaleler ile kamuoyu bu yöne kanalize edilmiştir. Bu nedenle de Fransa Sancağın Suriye'ye bağlanması tezinde hem Milletler Cemiyeti, hem de uluslararası kamuoyu nezdinde yalnız kalmış ve özellikle 1937 yılı itibari ile Bazantay raporunda da belirtildiği üzere Sancak bölgesinde etkisizleşmiştir. İkinci aşamada 1937 yılından sonra Sancak Türklerinin seslerinin yükselmesi sağlanmış ve bunun için Sancak Türkleri bir araya getirilirken diğerlerinin de güçlerinden faydalanabilmek maksadıyla, Türklerin yanında olmanın kendilerine daha fazla fayda sağlayacağı gösterilmiş ve böylece Sancak bölgesinde Fransa destekli Arap milliyetçilerinin politikaları etkisizleştirilmiştir. Üçüncü safhada ise Sancak'ta özel yapıda Türklerin çoğunluğunda olduğu bir meclis oluşturulmuş ve bu meclisin bağımsızlığı ve Türkiye'ye iltihak sürecinde önemli bir güce haiz kılınması sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

1.TELİF ESERLER

- BAZANTAY,Pierre, (Rapport Nu. 3), *Conflic De Nationalites Au Proche-Orient, (Le Sandjak D'Alezandrette 1934-1939)*.
- DURAN, Yusuf, (2007), *İskenderun Sancağında Fransız mandası (1920-1936)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- SARINAY, Yusuf, (1998), "Atatürk'ün Hatay Politikası", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C XII, Sayı 34*.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

SHIELDS, D. Sarah (2011), *Fezzes in the River (Identity Politics and European Diplomacy In The Middle East on the Eve Of World War II)*, OXFORD University Pres, New York.

SÖKMEN, Tayfur (1992), *Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, T.T.K., Ankara.

YAZGANALP, T., Mümtaz (1942), *Hatay Albümü*, İstanbul 1942.

_____, T., Mümtaz (1936), *Çizgiler ve Bilgiler*, Halep, 1936.

YORULMAZ, Şerife “*Fransız Manda Yönetiminde İskenderun Sancağı (Hatay) 'ın Sosyo-Ekonomik ve Siyasal Durumuna İlişkin Bazı Kayıtlar (1918-1938)*”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/45/798/10205.pdf>, s. 238, Erş. Trh. 22 Mart 2012.

2.SÜRELİ YAYINLAR

“Askeri Kumandanlığın Beyannamesi”, *Yenigün Gazetesi*, 14 Şubat 1936, s. 2.

“Bayram kutlamaları”, *Yenigün Gazetesi*, 23 Nisan 1936.

Yenigün Gazetesi, 19 Eylül 1936.

Atayolu Gazetesi, 1 Haziran 1938, Antakya.

Atayolu Gazetesi, 2 Haziran 1938, Antakya.

Atayolu Gazetesi, 22 Mayıs 1938, Antakya.

Atayolu Gazetesi, 24 Mayıs 1938, Antakya.

Atayolu Gazetesi, 28 Mayıs 1938, Antakya.

“Hatay Meclisi Açıldı”, *Sabah Gazetesi*, 3 Eylül 1938, İstanbul.

Hatay Gazetesi, 6 Eylül 1938, İskenderun.

Hatay Gazetesi, 4 Eylül 1938, İskenderun.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Ekler:

Turkish Studies

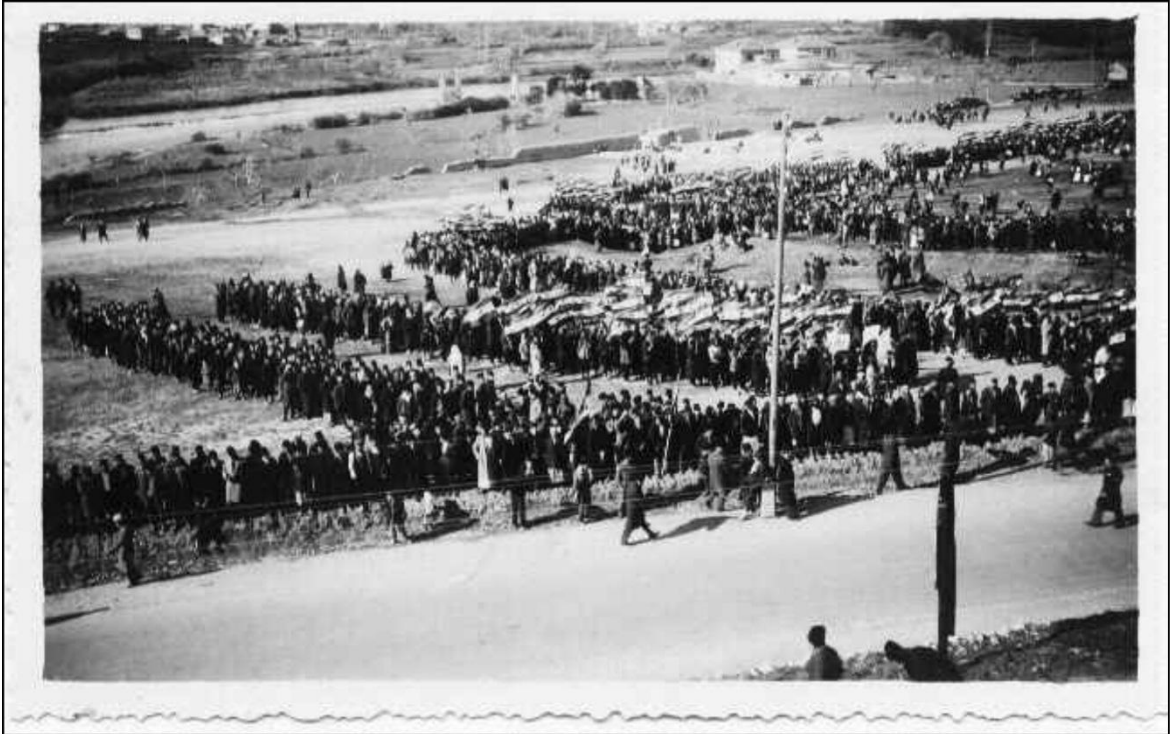
International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Turkish Studies

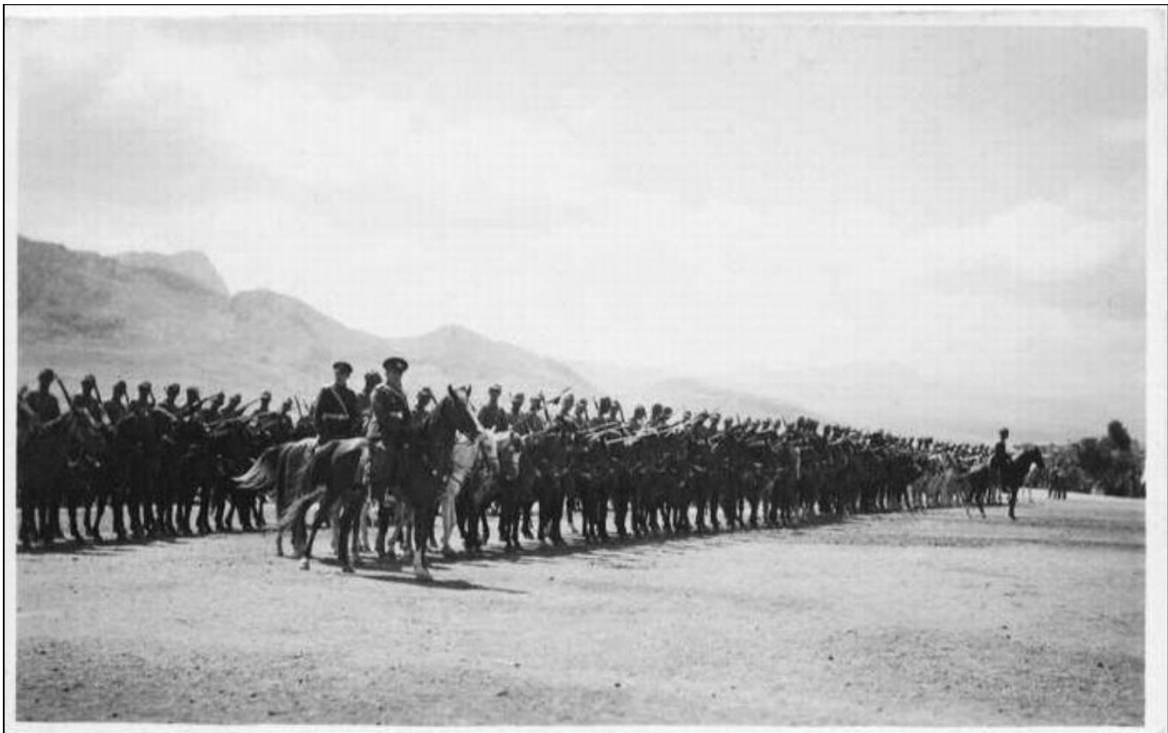
International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Turkish Studies

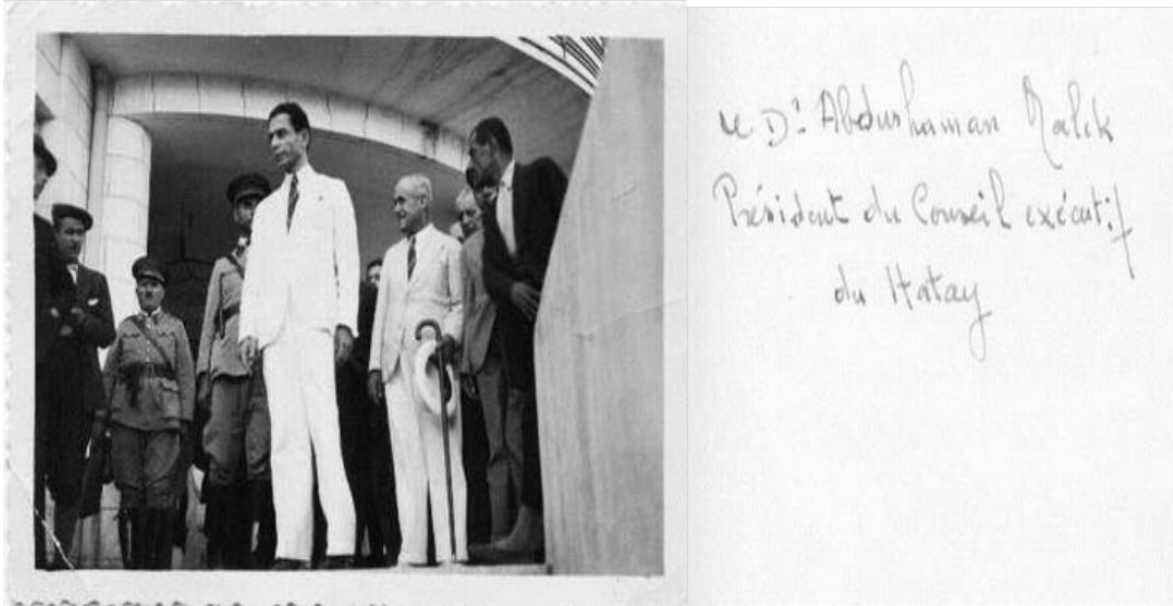
International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013